

ARAŞTIRMA

GELENEKSEL VE PROBLEME DAYALI ÖĞRENİM MODELİYLE ÖĞRENİM GÖREN HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİK BECERİ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ*

Hatice MERT **

Dilek SEZGİN ***

Alınış Tarihi: 23.03.2010

Kabul Tarihi: 25.10.2010

ÖZET

Bu çalışma, probleme dayalı öğrenim modeli ve geleneksel modelle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeylerini karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini probleme dayalı öğrenim modeli (73) ve geleneksel eğitim modeli (120) uygulanan iki hemşirelik yüksekokulunun son sınıflarında bulunan 193 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Dökmen'in geliştirdiği Empatik Beceri Ölçeği kullanılmıştır.

Çalışma sonucunda probleme dayalı öğrenim modeliyle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeyi (185.98±1.67), geleneksel modelle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeyinden (131.00±1.74) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur (t:21.233, p<0.001). Bu fark hemşirelik müfredat çalışmalarına ışık tutacaktır. Probleme dayalı öğrenim modeli ve geleneksel modelle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeylerinin uzunlamasına incelenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Empatik beceri, probleme dayalı öğrenme, hemşirelik, hemşirelik eğitimi

ABSTRACT

Comparison of Problem-Based Learning and Traditional Education on Nursing Students' Empathic Skills

The aim of this study was to compare effects of problem based learning and with traditional education on empathy skills. The study sample included a total of 193 fourth year students from two different nursing schools, of whom 73 were exposed to problem based learning and 120 were exposed to traditional education. Data were collected with Empathy Skills Scale, developed by Dökmen.

The nursing students exposed to problem based learning had significantly higher levels of empathy skills (185.98±1.67) than those exposed to traditional education (131.00±1.74) (t: 21.23, p <0.001). This significant difference will shed light on studies about nursing curricula. Prospective studies are required to investigate levels of empathy skills in nursing students exposed to problem based learning versus traditional education.

Keywords: Empathic skill, problem based learning, nursing, nursing education

GİRİŞ

Hemşirelik insan ilişkilerine dayalı bir meslektir ve hemşirelik bakımının etkinliği bireylerle etkili iletişim kurabilme yeteneğine bağlıdır. Bu iletişim becerilerinin en temel bileşenlerinden birisi empatidir. Empati üzerine farklı tanımlamalar yapılmıştır. Empati genel anlamda, "kendini başkasının yerine koyma" olarak tanımlanmaktadır. Dökmen (1994) empatiyi kişinin kendisini karşısındaki kişinin

yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi süreci olarak tanımlamaktadır.

Hemşirelik literatüründe de empati, "hemşirenin hastanın içinde bulunduğu durumu, duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışması, bu süreç sırasında algıladıklarını hastasına iletmesi" olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle hemşirenin

*Bu çalışma 2007 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi'nin düzenlediği, IV. Aktif Eğitim Kurultayı'nda sözel bildiri olarak sunulmuştur.

**Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu (Yard. Doç. Dr)

***Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu (Araş. Gör.)

etkili iletişim tekniklerini de iyi bilmesi ve uygulaması gerektiği ifade edilmektedir (Ashmore and Banks 1997, Yates et al. 1998, Beddoe and Murphy 2004). Hemşireler hastalara empatik bir tutumla yaklaştıklarında onların gereksinimlerini daha doğru saptayabilir ve olumlu sonuçlar elde edebilirler. Empatinin etkin kullanımı hastanın memnuniyetini ve tedaviye uyumunu olumlu yönde etkiler (Olson and Hanchet 1997, Reynolds et al. 2000).

Hemşirelik mesleği için empati bu kadar önemli iken hemşirelerin empati becerilerinin yeterli olmadığına yönelik çalışmalar bulunmaktadır (Öz 1992a, Reynolds and Scott 2000). Diğer taraftan gerek hemşirelik öğrencileri gerekse mezun hemşireler ile yapılan çalışmalar empatinin eğitim ile kazandırılabilen bir beceri olduğunu göstermektedir (Karaaslan ve Özgür 2001, Öz 1992b, Öz 1998, Pek ve ark. 2001). Karaaslan ve Özgür (2001) ruh sağlığı ve hastalıkları dersi alan hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulama öncesi ve sonrası empatik becerilerini değerlendirmişlerdir. Öğrencilerin empatik becerilerinin klinik uygulama sonrasında uygulama öncesine göre arttığını saptamışlardır. Pek ve arkadaşları (2001) geleneksel eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeylerini uzunlamasına izledikleri çalışmalarında, dördüncü sınıfta empatik beceri düzeylerinin en yüksek olduğunu belirlemişlerdir.

Akvardar ve arkadaşları (2002), Tıp Fakültesi dönem bir öğrencilerinde uygulanan iletişim becerileri kursunun öğrencilerin empatik becerilerini arttırdığını saptamışlardır. Mete ve arkadaşları (2001) probleme dayalı öğrenim (PDÖ) modelinin hemşire öğrencilerin empatik beceri düzeylerine etkisini incelemişler ve öğrencilerin güz dönemi başlangıcındaki empatik beceri puanlarının bahar dönemi sonunda arttığını saptamışlardır. Mete ve Gerçek (2005) yaptıkları çalışmada PDÖ yöntemiyle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin sınıflara göre empatik eğilim ve beceri düzeylerini incelemişlerdir. Bu çalışmada sınıf düzeyi yükseldikçe empatik beceri puan ortalamalarının da arttığını saptamışlardır. PDÖ yöntemi, empati becerilerinin gelişimine olanak sağlayacak bir çok yöntemi içinde barındırmaktadır. PDÖ yönteminde öğrenci sürekli olarak aktif haldedir ve empati ile ilgili bilgilerini deneyimleme fırsatı bulur. Öğrenciler, empati geliştirme için önerilen yöntemlerden rol yapma, gözlem, kendisi, arkadaşları ve grubu ile

ilgili geribildirim alma ve verme gibi yöntemleri PDÖ oturumlarında yaşama geçirmektedirler. Böylece empatik becerilerini geliştirebilmektedirler. Tüm bu özellikleri nedeniyle uygulanan PDÖ'in öğrencilerin empatik becerilerini geliştirmede etkili olabileceği söylenebilir.

Türkiye'de, hemşirelik okullarında verilen eğitimin empatik beceri üzerine etkisini inceleyen çalışmalar bulunmakla birlikte farklı eğitim sistemlerinde öğrenim gören hemşire öğrencilerin empatik becerilerinin karşılaştırıldığı çalışma yoktur. Hemşirelik yükseköğretimde farklı eğitim sistemlerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin empatik beceri düzeylerinin karşılaştırılması bu konuda yapılacak olan girişimleri planlamak ve kullanılacak eğitim yöntemlerini belirlemek açısından önemlidir.

Bu araştırma geleneksel ve PDÖ modeliyle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeylerini karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın tipi ve yapıldığı yer

Araştırma tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Bu çalışmada, geleneksel modelle eğitim yapılan hemşirelik yükseköğretimde eğitim programları eğitici merkezlidir. Dersler teoriye dayalı ve öğrenci sayısının fazla olduğu sınıflarda yürütülmektedir. Probleme dayalı öğrenim modelinin uygulandığı okulda, PDÖ oturumları 8-12 kişilik gruplarla yürütülmekte, oturumlarda öğrenme hedefleri eğiticinin yönlendiriciliği eşliğinde belirlenmektedir. İletişim becerileri eğitimi dört yıl boyunca müfredatta yer almaktadır. İletişim konuları, probleme dayalı eğitim oturumlarında, iletişim laboratuvarlarında, klinik uygulamalarda ve uygulama sonrasında tartışılmaktadır.

Araştırmanın örnekleme

Araştırmanın örneklemini verilerin toplandığı günlerde okulda olan, araştırmaya katılmayı kabul eden, PDÖ modeliyle öğrenim gören 75 dördüncü sınıf öğrencisi, geleneksel modelle öğrenim gören 124 dördüncü sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Ancak, çalışmaya katılan 199 öğrenciden beşi anket formundaki ilgisiz maddeleri işaretlediği, bir öğrenci formları eksik doldurduğu için değerlendirme dışı bırakılmıştır. Bu nedenle, çalışmanın örnekleme PDÖ modeliyle öğrenim gören 73 (yanıtlama oranı=%97.33), geleneksel modelle

öğrenim gören 120 öğrenci (yanıtlama oranı = %96.77) olmak üzere toplam 193 öğrenciden oluşmuştur.

PDÖ modeli ve geleneksel modelle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde, PDÖ modeli ile öğrenim gören öğrencilerin yaş ortalaması 22.61 ± 0.13 , geleneksel modelle öğrenim gören öğrencilerin yaş ortalaması 23.11 ± 0.11 'dir.

Veri toplama araçları ve uygulaması

Empatik Beceri Ölçeği. Empatik Beceri Ölçeği (EBÖ), empatik beceri düzeyini ölçmek amacıyla 1988 yılında Dökmen tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı $r=0.91$, geçerlik katsayısı ise $r=0.83$ 'tür (Dökmen 1998).

EBÖ, günlük yaşamla ilgili kısa paragraflarla tanımlanmış altı ayrı sorun içermektedir. Her bir paragrafın altında bu tür bir sorunun sahibine söylenebilecek birer cümlelik 11 empatik tepki ve rastlantısal yanıtlayanları belirlemek amacıyla konulmuş olan, sorunla ilgisiz bir tepki bulunmaktadır. Bireylerden, bu tepkiler arasından önem sırasına göre dört tanesini seçmeleri istenmektedir. Seçilen cümleler oluşturulmuş puanlama anahtarıyla değerlendirilip altı senaryodaki toplam 24 cümle için alınan puanlar toplanarak empati beceri puanı elde edilir. EBÖ'den alınan maksimum, minimum puan 62 dir. Puanın yüksek olması empati becerisinin yüksek olduğunu,

düşük olması ise bu becerinin düşük olduğunu gösterir (Dökmen 1998).

Veriler, öğretim elemanları gözetiminde ders saati içerisinde öğrenciler tarafından doldurularak elde edilmiştir.

Araştırma öncesi araştırmanın yürütüldüğü kurumlardan etik onay alınmıştır. Çalışmanın amacı öğrencilere anlatılmış ve gönüllü öğrenciler çalışma kapsamına alınmıştır.

Veri analizi

Veri toplama araçları ile toplanan veriler SPSS programında analiz edilmiştir. Probleme dayalı öğrenim modeli ve geleneksel modelle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik becerilerinin karşılaştırılmasında iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi kullanılmıştır (Akgül 2005, Aksakoğlu 2006). İstatistiksel değerlendirmede $p < 0.05$ düzeyi anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Öğrencilerin eğitim gördükleri okullara göre empatik beceri düzeyi incelendiğinde, PDÖ modeliyle öğrenim gören öğrencilerin empatik beceri puan ortalaması 185.98 ± 1.67 , geleneksel modelle öğrenim gören öğrencilerin empatik beceri puan ortalaması 131.00 ± 1.74 olarak bulunmuştur. İki grubun empatik beceri puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak ileri derecede anlamlıdır ($t: 21.233$, $p < 0.001$) (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Okullara Göre Empatik Beceri Düzeyi Puanlarının Karşılaştırılması

Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Model	S	X±SD	t	p
PDÖ Modeli	73	185.98±14.35		
Geleneksel Model	120	131.00±19.08	21.233	0.000

İki farklı modelle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin karşılaştırıldığı bu çalışmanın sonuçlarına göre, PDÖ modeliyle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeyi (185.98 ± 1.67), geleneksel modelle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeyinden (131.00 ± 1.74) yüksek bulunmuştur. PDÖ modeli ve geleneksel modelle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin çatışma yönetiminin karşılaştırıldığı bir çalışmada, çatışma yönetimi anketinin alt boyutu olan empati skorunun PDÖ modeliyle öğrenim

gören hemşirelik öğrencilerinde daha yüksek olduğu bulunmuştur (Seren ve Üstün 2008).

Geleneksel eğitim programlarında öğrencilerin iletişim becerilerini etkili bir şekilde tartışma ve uygulamaları için zaman yeterli değildir. Ayrıca, kalabalık sınıflar beceri uygulama fırsatlarını engellemektedir (Kluge ve Glick 2006). PDÖ modeli öğrenci merkezli, problemi tanımlarken teorik bilgi ve uygulamayı entegre ederek bilgi ve beceriyi geliştiren bir modeldir (Savery 2006). Duch ve arkadaşları (2001), etkili iletişim becerileri geliştirmede PDÖ modelinin etkili olduğunu belirtmiştir.

PDÖ, öğrencilere profesyonel yaşamları boyunca onlara yardım edecek yeterlilikler geliştirmelerine yardım eder. Bu yaşam boyu yeterliliklerden birisi de; empati yapabilme, diğerlerinin bakış açısını anlama yeteneği kazandırmaktır (Dunlap 2005, Savery 2006). Bu sistemde profesyonellik ve empati becerisine yönelik bir çok öğretim etkinliği uygulanmaktadır. PDÖ oturumları, öğrenim hedefleri doğrultusunda yazılmış olan senaryolarla ve bir yönlendirici eşliğinde 8-12 kişilik gruplarla yürütülmektedir. Bu süreçte öğrenciler senaryoda verilen problemi biyopsiko-sosyal yönüyle tartışmakta, bu tartışma ortamında birbirini dinlemeyi, anlamayı öğrenmektedirler. Öğrencilerin başarılı bir etkileşim oluşturmak için ortak karar verebilme ve etkili iletişim kurabilme becerilerini geliştirmeleri gerekmektedir.

Ayrıca, PDÖ modelinin içinde dört yıl boyunca yer alan iletişim laboratuvarlarında, ele alınan konular etkili iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik düzenlenmiştir. Konular klinik ortamda, yaşamın her alanında karşılaşılan sorunlardan seçilerek ele alınmaktadır. Ders tartışma ortamında yürütülmekte, rol yapma, film izleme gibi yöntemlerle sorunu yaşayan

bireyin gözüyle durum değerlendirilmektedir. Ele alınan problem karşısında öğrenciler durumu çok yönlü incelemekte, grup üyeleri farklı çözüm yolları sunmaktadır. Farklı çözüm yolları grup üyeleri tarafından değerlendirilerek durumla ilgili ortak bir ilke benimsenmektedir. Ortak karar verebilme, grup dinamiği oluşturma ve çatışma yönetimi gibi becerileri kazanmış kişiler birbirini dinleme ve anlamayı öğrendikleri için bu yöntemin empatik beceri gelişimini arttırdığı düşünülebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Hemşirelik eğitimi, empatiyi geliştirmek için önemli fırsatlar sağlayabilir. Bu çalışma PDÖ modelinin hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeyi gelişiminde etkili olduğunu düşündürmektedir. Bu sonuç hemşirelik eğitiminde kullanılacak eğitim modellerini belirlemek açısından önemlidir.

Empatik beceri gelişiminin etkin değerlendirilebilmesi için PDÖ modeli ve geleneksel modelle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeylerinin uzunlamasına incelenmesi ve eğitim modellerinin öğrenci merkezli olması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akgül A** (2005). Tıbbi Araştırmalarda İstatistiksel Analiz Teknikleri, SPSS Uygulamaları.3. Baskı, Emek Ofset, Ankara.
- Aksakoğlu G** (2006). Sağlıkta Araştırma Ve Çözümleme. 2.Baskı, Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlük Basımevi, İzmir.
- Akvardar Y, Ünal B, Günay T ve ark.** (2002). Empati öğrenilebilir mi? Tıp fakültesi dönem 1 öğrencilerinde iletişim becerileri kursunun empatik yanıt verme becerisi üzerine etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 9: 167-172.
- Ashmore R, Banks D** (1997). Student nurses perceptions of their interpersonal skills: A re-examination of Burnard and Morrison's Findings. International Journal of Nursing Studies 34: 335-345.
- Beddoe AE, Murphy SO** (2004). Does Mindfulness Decrease Stress and Foster Empathy Among Nursing Students? Journal of Nursing Education 43: 305-312.
- Dökmen Ü** (1994). İletişim Çatışmaları ve Empati. Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Dökmen Ü** (1998). Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati. Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Duch BJ, Groh SE, Allen DE** (2001). Why problem-based learning? A case study of institutional change in undergraduate education. In B. Duch, S. Groh, &

- D. Allen (Eds.), The power of problem-based learning. Sterling, VA: Stylus.
- Dunlap JC** (2005). Problem-based learning and self-efficacy: How a capstone course prepares students for a profession. Educational Technology Research and Development 53(1): 65-85.
- Karaaslan A, Özgür G** (2001). Ruh sağlığı ve hastalıkları hemşireliği dersi uygulamasının öğrencilerin empatik eğilim ve becerilerine etkisinin incelenmesi. I.Uluslararası & VIII. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı. Antalya, 311-314.
- Kluge MA, Glick L** (2006). Teaching therapeutic communication via camera cues and clues: The video inter-active (VIA) method. Journal of Nursing Education 45 (11): 463-468.
- Mete S, Gerçek E** (2005). PDÖ Yöntemiyle eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim ve becerilerinin incelenmesi. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 9:11-17.
- Mete S, Özdağ Ş, Birşey B** (2001). Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'nda uygulanan probleme dayalı öğretim yönteminin öğrencilerin empati düzeylerine etkisi. I.Uluslararası ve VIII. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı. Antalya, 370-373.
- Olson J, Hanchet E** (1997). Nurse- expressed empathy, patient outcomes and development of a

middle-range theory. *Journal of Nursing Scholarship* 29: 73-79.

Öz F (1992a). Sağlık evlerinde çalışan doktor ve hemşirelerin empatik eğilim düzeylerinin belirlenmesi. III. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı. Sivas, 647-652.

Öz F (1992b). Hemşirelerin empatik iletişim becerisi ve eğilimine eğitimin etkisi. III. Hemşirelik Eğitimi Sempozyumu Kitabı. İstanbul, 391-402.

Öz F (1998). Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimleri, empatik becerileri ile akademik başarıları arasındaki ilişki. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2: 32-38.

Pek H, Yıldırım Z, Dedik T (2001). Marmara Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu öğrencilerinin empatik beceri gelişimi: Longitudinal bir çalışma. I. Uluslararası & VIII. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı. Antalya, 428-430.

Reynolds W, Scott PA, Austin W (2000). Nursing empathy and perception of moral. *Journal of Advanced Nursing* 32: 235-242.

Reynolds WJ, Scott B (2000). Do Nurses and other professionals helpers normally display much empathy? *Journal of Advanced Nursing*, 31: 226-239.

Savery JH (2006). Overview of problem-based learning: Definitions and distinctions. *The Interdisciplinary Journal of Problem-Based Learning*. 1:1

Seren S, Ustun B (2008). Conflict resolution skills of nursing students in problem-based compared to conventional curricula. *Nurse Education Today* 28(4): 393-400.

Yates P, Hart G, Clinton M et al. (1998). Exploring empathy as a variable in the evaluation of professional development programs for palliative care nurses. *Cancer Nursing* 21: 402-410.